

V Čechách a na Moravě je tkalcovství rozšířeným lidovým zaměstnáním a řemeslem, které má za sebou do dnešních dnů mnoho zkušeností a bohatý vývoj. Z XV. století máme zaznamenán velký počet jednotlivých druhů pláten jako „teničná, pačesná, žeměnná, tlustá, konopná“, lišící se i barvou, podle níž byl také někdy udáván název plátna — „černá, bílá, bledá“, nebo určením — plátna „pytlíková, mlynářská“, výrobní technikou — „čínovatá“. V XVI. stol. velký výběr *suken* různých jakostí je označován jmény „vejmětné, míšené, stoupené, pankart“, podle barev byla zvána „černé, šeré, červené, ocelové, blankytné, jasné, zelené, ryšavé, zlaté“, podle místního původu „broumovské, žlutické, jihlavské, rychnovské“, což vše svědčí o velkém rozšíření tkalovského, a to plátenického i soukenického řemesla.

Na rozdíl od východní části naší republiky zaměstnávali se tkaním v Čechách a na Moravě převážně muži, kteří byli již v XV. století seskupováni v plátenické a soukenické cechy. Jejich tkalcovská produkce nesloužila potřebě pouze vlastní rodiny (slovenské ženy tkají jen pro svoji rodinu), ale měla ráz opravdu výdělečného řemesla.

V minulém století vyvinula se největší střediska ručního tkalcovství v místech, kde byli obyvatelé nuceni pro malý výnos ze zemědělství a nemožnost snazšího získání životního minima jinou cestou hledat nový pramen obživy. Byli to obyvatelé vesnic, položených na úpatí hor, jako na Českomoravské vysočině, v Podkrkonoší, v jižních Čechách, na Domažlicku, Klatovsku, Vimperocku, Prachaticku, Doudlebsku, Jindřichohradecku, Tábořsku, na Moravě pak na Valašsku a Horňácku a ve Slezsku. Na mnohých z těchto míst rozrostlo se lidové tkalcovství v období kapitalismu ve velké manufaktury, později továrny (Humpolecko, Poličsko, Litomyšlsko, podkrkonošské tkalcovny lnu, soukenický průmysl ve Val. Kloboucích, štramberské manufaktury a j.).

Přesto se až dodnes udrželo v těchto krajích několik tkalců, pracujících na ručních stavech téměř do našich dnů. Podívejme se na takovýto ruční stav domácích tkalců (obr. č. 47). Tkalcovský stav se skládá z dřevěné nepohyblivé kostry a z dalších jednotlivých částí, které slouží k navíjení osnovy,¹⁾ připravené ku tkaní, a k navíjení hotové tkaniny a z částí, určených k vlastnímu tkaní. Na stavech, používaných českými domácími tkalci,

¹⁾ Osnova — osnovné nitě jsou nitě, probíhající tkaninou po délce. Osnova připravuje se před tkaním na t. zv. snovadlech, dvou obdélníkových trámech úhlopříčně sestavených, které se otáčejí kolem své osy. Na snovadla se navíjí spirálovitě potřebná délka osnovy. Z těchto snovadel převíjí se osnova na válec.

byla kostra stavu vždy vysoká — sahala téměř do stropu. V této kostře jsou umístěny dva válce. Na jeden z nich, uložený v zářezech boků stavu ve výši asi 1 m, se navijela zásoba osnovných nití. Druhý válec, určený na navijení utkané látky, byl umístěn na druhém konci kostry stavu ve výši asi 50 cm. Náradí na stavu nejdůležitější je pak brdo, skládající se z dvou, čtyř i více listů a paprsku — hřebenu, uloženého v bidlenu. Bidlen je rám, visící na horních trámech kostry asi v jedné třetině. Hned za tímto bidlenem směrem k osnovnému válci leží na horních trámech příčka, jež nese 2 kladky, pomocí nichž se pohybují listy nahoru a dolů. K listům jsou připojeny podnožky, na něž tkadlec šlape a tím přivádí listy do pohybu.

Nezbytným náradím, patřícím ke stavu, je člunek. Pomocí člunku se vnáší do osnovy útková nit,²⁾ což je vlastní podstata tkaní.

Nežli začneme tkát, musíme si připravit osnovu. Osnovné nitě určité délky, odpovídající délce příští látky, navineme na osnovný válec (nazývá se též vratidlo). Z tohoto válce vedeme osnovu do listů. Každý list je tvořen ze dvou hůlek, spojených nitěnkami s očky. Nitěnky bývaly zhotovovány z nití, dnes jsou z drátů nebo lisovaného plechu. Jednotlivé nitě navlékáme do oček nitěnek v určitém pořádku, který se řídí vazbou příští tkaniny. Z listů se pak vede osnova do paprsku — dřevěného nebo kovového hřebenu. Paprsek slouží jednak k udržování osnovy v potřebné šířce a jednak přiráží útek, prohozený pomocí člunku prostupem, k útkům předcházejícím. Prostup vzniká zdvihem části osnovných nití, což se způsobuje sešlápnutím podnožek. Od paprsku se vedou osnovné nitě k válci, na něž se bude navíjet hotová látka. Nitě se navážou na hůl, která se k tomuto válci upevní. Tím je připravena osnova.

Útkovou nit, navinutou na malých cívkách, vložíme do člunku a začneme tkát. Na dvoulistovém stavu sešlápnutím jedné podnožky se zdvihne jedna polovina osnovných nití (na př. liché), druhá polovina klesne a vytvoří tak 10—15 cm široký prostup mezi osnovnými nitmi. Tímto prostupem se prohodí člunek. Nyní se přiráží bidlen směrem k tkalci. Za přirazu se změni podnožky, čímž se vytvoří nový prostup. Bidlen se vrátí do základní polohy a prohodí se druhý útek. Pak se pokračuje v přirázení útků k předcházejícím, střídání podnožek a prohazování člunku. Na starých typech stavu prohazoval se člunek pouze ručně. Novější typy mají částečně mechanisované pohánění člunku. Bidlen má přední dolní stranu u hřebenu rozšířenou a po obou stranách má člunečník, jakýsi přístav pro člunek. Nad člunečníkem je drát, po kterém se pohybuje pudítko. K posunování pudítek slouží šněr, pevný provaz, spojující obě pudítka. Taháním za šněr dostává člunek impulsy pomocí pudítek střídavě s jedné a druhé strany. Probíhá takto svoji dráhu rychleji.

Látky, které vznikaly na těchto ručních stavech, nebyly jen prostá plát-

²⁾ Útková nit — útek je nit, která se pravoúhle kříží s osnovnou, t. j. probíhá látkou napříč.

na nebo sukna; tkalci zhotovovali též vzorované látky, a to se vzory, vytvořenými buď vazbou nebo kombinováním barev, jindy spojením obou těchto principů vzorování — vazbou i kombinací barev současně.

Vazba čili způsob, jak se kříží osnovné a útkové nitě, má vliv na celkový vzhled tkaniny — na její měkkost, pružnost, pevnost a vzor. Stále zvyšujícími se požadavky na tkaninu docílilo se vynalezení velkého počtu různých vazeb. V našem lidovém tkalcovství se vyskytuje hlavně vazba plátňová a keprová. Podle druhu vazby se také řídí počet listů. Ke tkaní plátňové vazbou plátňovou stačí listy dva, pro vazbu keprovou rozmnožuje se počet listů nejméně na tři, častěji na čtyři listy, ale i více. V následujícím výkladu jednotlivých vazeb používáme čtyřlistového stavu.

Podle vazby řídí se navlečení osnovy do nitěnek listů, t. zv. návod. Nejobvyklejší návod je t. zv. hladký: první nit navlečeme do prvního oka prvního listu, druhou nit do prvního oka druhého listu, třetí nit do prvního oka třetího listu, čtvrtou nit do prvního oka čtvrtého listu, pátou nit do druhého oka prvního listu, šestou nit do druhého oka druhého listu atd. Pro složitější vazby jsou návody hrotové, lomené a nepravidelné.

Vazba plátňová je nejjednodušší vazba, při níž se dosahuje nejhustšího křížení nití. Při této vazbě leží vždy střídavě jedna osnovní nit nahoře, druhá dole, při následujícím útku první nit dole, druhá nahoře. Látka je na obou stranách stejná. Pracuje se na hladkém návodě zdvihem 1. a 3. listu, který se střídá se zdvihem 2. a 4. listu.

Odvozenými vazbami plátňovými je několik druhů rypců, vazba panama a vzorová plátňová vazba. Rypsová vazba je zesílená plátňová vazba, která užívá většího počtu nití útkových v poměru k osnovným, spočítáme-li je na 1 cm². Tomuto poměru osnovných nití k útkovým říká se v tkalcovství dostava. Charakteristickým znakem rypsové vazby je tvoření zřetelných rýh ve směru podélném, příčném a šikmém. Útkový rypc, který se často vyskytuje na krojových ženských zástěrách a sukních starší doby v Čechách, má větší dostavu v útku než v osnově a jsou pro něj charakteristické podélné rýhy ve tkanině.

Vazba keprová, často se vyskytující na mezulánkách a hrubém domácím plátně, se vyznačuje tím, že se na tkanině tvoří řádky šikmého směru. Při stejné hustotě nití v osnově i útku a při stejné síle užitého materiálu mají tyto řádky směr 45°. Při větší nebo menší dostavě je sklon řádků příkřejší nebo povlovnější. Kepr tká se tím způsobem, že se jeden útek položí nejprve pod jednu osnovnou nit a přes tři vedlejší. V následující řadě se položí útek pod osnovnou nit tak, že se posune o jednu osnovnou nit napravo nebo nalevo, čímž vznikají pak v látce ony šikmé řádky. Je to t. zv. čtyřvazný útkový kepr. Vidíme-li na líci látky více útků, jmenujeme tento kepr útkovým, vidíme-li více osnovy, tedy osnovným. Čtyřvazný kepr, při němž zdvíháme vždy dva listy sousední, je oboulistný. Necháme-li keprové úhlopříčné řádky běžet několik útků doprava a pak zas zprava doleva, vzniká kepr klikatý, jinak zvaný též zpátečný nebo hrotový.

Celá řada dalších odvozených keprů jako zesílený, několikařádkový, lomený, křížový, stupňový, vlnitý a j. mají způsob provádění již složitější a v lidovém tkalcovství se téměř nevyskytují.

Třetí základní vazbou listových stavů je vazba atlasová, která se však v lidovém tkalcovství neobjevuje, a proto ji zde nebudeme blíže osvětlovat. V lidovém českém a moravském tkalcovství se docílovalo charakteristických vzorů speciálním barevným laděním a plošným řazením. Materiálem, který lidoví tkalci zpracovávali, byl len, konopí, bavlna, vlna, hedvábí; někdy zhotovovali látky pouze z jednoho druhu materiálu, často však tyto jednotlivé druhy kombinovali. Látky pak podle použitého druhu materiálu a vzoru sloužily různým účelům. Z rezného plátna, tkaného vazbou plátňovou i keprovou, šily se ručníky, prostěradla, povlaky na peřiny, ubrusy, spodní prádlo, různé plachty a pytle.

Velmi oblíbeným druhem tkanin byly do konce minulého století kanafasy buď čistě lněné nebo míchané s bavlnou, v různých barevných variantách i dimensích proužků. Převážně to však byly barvy: modrá, červená, bílá, černá, někdy se přimíchala tkalci i hnědá, výjimkou žlutá nebo fialová. Proužky bývaly stejně široké, od 3 mm do 2 cm, ale i nestejně široké, různě k sobě řazené a opakující se. Vazba kanafasů byla většinou plátňová. Užití těchto látek bylo několikeré. Šily se z nich na př. sukně. Ještě na začátku tohoto století chodily ženy na Litomyšlsku a Poličsku v ručně tkaných kanafaskách, které zhotovovali tkalci v Budislavi, Kozlově a Kameném Sedlišti (příl. 48). Kanafasové sukně nosily též ženy na Prachaticku (Oubyslav u Vacova), na Chodsku a Klatovsku. Z doma tkaných kanafasů šily se také povlaky peřin (do nedávna Poličsko, Domažlicko) a zástěry; kdysi se z nich hotovily i živůtky, vesty, kazajky, ba i spodky. Zvláštním druhem kanafasu jsou poličské „kolovanky“, sukně ze lněné osnovy přírodní barvy a bavlněného útku červeného a bílého nebo modrého a bílého, jindy červeného a modrého (užívalo se vždy jen dvou barev). Vzor tvořily pruhy, zhušťující se a zužující k hornímu okraji sukně. Technika tkaní je útkový čtyřvazný kepr.

Jiným speciálním druhem kanafasu jsou látky, pracované hustým osnovným rypsem na lněné osnově barevnými bavlnami a hedvábím. Používaly se převážně na šití krojových zástěr, méně již sukní. Na Plzeňsku jsou známé tyto krojové zástěry pod jménem baboráky a jejich základní barvou je červená s proužky zlatožlutými, modrými, černými, bílými, zelenými. U doudlebských zástěr vedou barvy temnější — modrá a zelená, vzorovaná žlutými, bílými, světlemodrými a červenými linkami. Celé sukně z této nákladné látky mohly si dovolit pouze ženy z bohatého Polabí.

Další hodně rozšířenou tkaninou, vycházející z rukou domácích tkalců, byly polovlněné látky na t. zv. „mezulánky“. Osnovným materiálem byl len nebo konopí, na útek se používalo jemně předené domácí vlny. Technika provedení byl čtyřvazný útkový kepr. Tyto sukně máme zachovány v museích u svátečních ženských krojů v rozličných barvách: olivová a šedá převlá-

dá na Poličsku a Litomyšlsku, blankytná, masová, nafialovělá na Plzeňsku, červená na Chodsku, jinde růžová, hnědá a j.

Na Klatovsku (Trnčí u Chudenic) se tkaly tyto mezulánky se širokými pestrébarevnými bordurami — u fialové sukně bordura ze zelených, šedých a cihlově hnědých drobnějších proužků, u modré sukně písková, cihlově červená, zelená a fialová bordura a mnoho jiných variant. Také Prachaticko se vyznačovalo pruhovanými mezulánkami v barvách: oranžové, zelené a hnědé nebo fialové, modré a bílé atd.

Na Chodsku a Doudlebsku vyskytuje se další specialita v lidovém tkalcovství — tkaní šerek, nepřilíši hrubých, domácích plstěných suken nebo plstěných látek polovlněných. Na Chodsku se jednobarevné šerky používalo na šití kabátů a jiných krojových součástí, na Doudlebsku se z kostkovaných šerek šily sukně.

Lidové tkalcovství moravské a slezské reprezentují předně slezští tkalci, kteří byli v minulém století zapracováni na jacquardových stavech a zhotovovali rezná lněná plátna s nejrozmanitějšími geometrickými vzory, jejichž dojem byl způsobován lesklými a matovými odrazy světla na různě se křížících osnovných a útkových nitích. V lidovém kroji slezském používalo se těchto pláten na šití mužských košil. Pamětníci a znalci této techniky žijí ještě v okolí Místku.

Dále jsou to tkalci prostého domácího valašského plátna a sukna. Ještě dnes pracuje několik tkalců ve vesnicích, vzdálených od větších kulturních středisek, pro potřebu místních zemědělských rodin. Valaši zhotovovali si z domácího plátna a sukna všechny součásti ženského i mužského obleku a ještě dnes používají domácího rezného plátna na domácí stolní, ložní a spodní prádlo. V jihovýchodním koutu Valašska na Nedašovsku užívají dosud k šití pracovních kalhot a obuvi nejraději domácího sukna.

Speciálním druhem tkaní se zabývají ještě dnes tkalci na Hornácku. Obhacují naši lidově-tkalcovskou produkci o vzorově tkaná plátna — „činovaté“. Protože je to svého druhu jedinečný způsob tkaní, věnujme mu větší pozornost.

Hornácké činovaté jsou zvláštním druhem tkanin, vyznačujícím se ornamentálními vzory barevně tkanými. Různým seskupením jednotlivých ornamentů, těchto základních písmen ozdobné tkalcovské abecedy, vzniká mnoho a mnoho variant činovatí.

Činovaté tkají se dvěma způsoby: jednak tkaním „na desku“ a za druhé tkaním „hráží“. Výtvarně hodnotnější a přitom provozně jednodušší jsou plátna se starším druhem výzdoby, tkaním na desku. Abychom lépe porozuměli dvěma základním způsobům ozdobného hornáckého tkaní, je nutno je blíže popsat.

Ozdobně vzorované hornácké tkaniny se na rozdíl od obyčejného hladkého plátna tkají vždy pomocí čtyř listů a čtyř podnoží. K prvnímu způsobu — tkaní na desku — je třeba mít zvláštní nástroj — onu „desku“. Je to ploché prkénko, delší než šířka osnovy, široké asi 10 cm. K čemu slouží?

Používá se k tvoření zvláštního vzorového prostupu. Deska zasune se do osnovných nití mezi listy a návojem tak, že čtyři osnovné nitě jsou pod deskou, čtyři sousední nad deskou a tak přes celou šíři osnovy. Pozdvižením desky se zvednou vždy čtyři nitě vedle sebe (sousední čtyři zůstanou ležet) a vytvoří tak prostup, pro který by jinak musely být připojeny další dvě podnožky, měl-li by být ovládán nohama.

Jako materiálu používá se ku tkaní hornáckých činovatín vybilého kopí na osnovu, bílé a barevné bavlny na útek. Technika tkaní je osnovný ryps. Pomocí podnožek zdvihají se vždy dvě a dvě sousední nitě najednou. Použije-li se na několik útků za sebou stejné barvy bavlny, vzniká jednobarevný proužek — „cestička“, používá-li se pravidelně na př. jeden útek červený, následující bílý, pak opět červený, bílý, tvoří se drobné vzorování, kostičky, obdélníčky a složitějším sešlapováním dociluje se velmi pěkných drobných vzorů, jež mají názvy jako hád'átka, prázdny křížek, řetízek, ohřebélko, zrnka; některé z těchto názvů charakterisují tvar toho kterého vzoru.

Postavíme-li onu desku, na níž je rozdělena osnova po čtyřech nitích, na hranu, vytvoří se nový vzorový prostup, pomocí kterého zpestřuje tkadlec tvořící se výzdobu plátna. Vzniklým prostupem prohodí barevnou bavlnu, pak desku položí na plochu, prohodí obyčejný vazný útek,³⁾ který, aby nerušil vzor, je obyčejně barvy bílé (bavlna) nebo režné (len). Opět pomocí desky vytvoří vzorový prostup, prohodí barevnou bavlnu, pak opět vazný útek a tak opakuje střídání vzorových a vazných útků obyčejně tři- až čtyřikrát, aby se vytvořil barevný čtvereček. Pomocí této desky se tvoří větší vzory než pouhým sešlapováním, vzory hrubšího zrna, charakterisované jmény: hád'átko na desku, desková zrnka a j. Plátna, tkaná na desku, mají své tradiční barvy — jsou červenobílá nebo černobílá, složitější pak červenočernobílá.

V podstatě je druh této výzdoby technicky stejný se způsobem vzorování oněch českých kanafasů, jež se používaly jako krojové zástěry a sukně a zároveň kanafasů, které do nedávna tkaly ženy ve Ždiaru, Lendaku a Osturni ve Vys. Tatrách u polských hranic.

Druhý způsob vzorování hornáckých pláten, tkaní „hrází“, je pouze složitějším použitím tkaní pomocí vzorové desky.

„Hrázka“ nebo „hráze“ je pruh ornamentů, které jsou řazeny v pásovém raportu za sebou a jsou symetrické podle osy, rovnoběžné se šířkou plátna. Šířka hrází se pohybuje od 1,5 cm do 9 cm. Při tkaní hrází se pracuje se dvěma útky, z nichž jeden tvoří základní vazbu plátna, druhý je vzorový, barevný (bavlna); barevný útek tvoří plastické ornamenty tím, že jde střídavě pod a nad plátnem.

Při tkaní hrází používá se kromě desky ještě speciálního malého náradí, zv. „nabíráček“. Je to dřevěná jehla, v jejímž oušku je navlečen motouz del-

³⁾ Vazný útek je v tomto případě útek, procházející prostupem vazby plátnové.

ši, nežli je šíře osnovy. Tkadlec při tkaní vzoru používá jako předlohy buď textilie, zdobené určitým ornamentem, nebo má vzor předkreslen na čtveřčkováném papíře. Někdy má vzor rozepsán v číslech, udávajících, kolik nití v které řadě vzoru navlékat a kolik přeskakovat. Ty osnovné nitě, které mají být překryty vzorem, nabírá tkadlec na nabíráček, ty, jež mají zůstat nezakryty, přeskakuje. Když provlékne nabíráčkem celou šíři osnovy, zdvihne pomocí motouzu ony osnovné nitě, jež jsou nad motouzem: vytvoří tak vzorový prostup, který je znatelný také v osnově mezi listy a válcem, kam vloží desku. Vzorový prostup se tím rozšíří natolik, že může prohodit člunek s barevnou nití. Barevný útek přirazí k látce již utkané, pak položí desku, sešlápne tak, aby vytvořil prostup plátňové vazby, prohodí t. zv. vazný útek a opět přirazí. Protože podle vzoru jsou obyčejně čtyři vzorové nitě vedeny přes tytéž osnovné nitě, tvoří se vzorový prostup střídavě s prostupem vazby plátňové ještě třikrát. Pak podle toho, jak vzor vyžaduje, navlékají se osnovné nitě v novém pořádku na nabíráček a ve tkaní se pokračuje. Pokud jsou hráze symetrické, usnadňuje si tkadlec práci tím, že do vzorového prostupu vkládá před listy silný provázek, který posouvá osnovou směrem k osnovnému válci. Tak značí vzorové prostupy do poloviny ornamentu. Na druhou polovinu vzoru pak nemusí nitě již odpočítávat a přenášet pomocí nabíráčku, ale tvoří si prostupy vkládáním desky podle oněch provázků, které postupně vytahuje. V posledních letech oblíbily si ženy hráze nesymetrické, takže si tkalci tímto způsobem nemohou usnadňovat práci.

Barevně jsou hráze vytkávány celé červeně nebo černě, i modře; dnes jsou na Hornácku oblíbeny hráze tříbarevné — červenomodrozluté na bílém podkladě.

Podle zamýšleného použití vzorované látky vytváří se celá kompozice ornamentu na dané ploše plátna. Hornácké ženy šily z činovatin povlaky polštářů, používaly je na horní část rubáčů, t. zv. „opléčka“ (rubáče, košile dříve sloužily jako pracovní vrchní oděv), zhotovovaly z nich „lémece“ k modrotiskovým sukňím, šily z nich „čtyřloketky“, čtvercové plachty, používané při velkých svátcích a rodinných událostech.

Povlaky polštářů byly dekorovány po celé ploše drobnými vzory „na desku“. Látka, určená na opléčka, byla tkána asi v šířce 15 cm vzorem „rybinou“ (útkový klikatý kepr), pak asi 10 cm ornamenty, tkanými na desku, nebo hrázemi, doplněnými drobnějšími vzory na desku; část plátna, určeného na opléčko, byla zakončena pěticentimetrovým proužkem, tkaným opět rybinou. „Lémece“, tkaný k sukňím, byl vlastně jednou hrází asi pět centimetrů širokou. Látka na plachty čtyřloketky byla vzorově tkána ve vzdálenostech dvou loktů, t. j. asi 140 cm tak, aby byly dekorovány kraje této plachty.

Způsob výzdoby těchto látek nám prozrazuje bohatou vynalézavost lidu, jeho jemný smysl pro vyváženou kompozici, cit k proporcím, k poměru dvou ploch a jejich rytmu, cit k barvám a jasné pochopení základních vlast-

nost materiálu. Hornácko je známé konservativismem, který mimo jiné způsobuje, že se výzdoba tkanin přidrzuje starých tradic jak v technice, tak v barvě, a vlastní vzory ornamentální se mění velmi pozvolna. Nevyskytují se zde ještě úpadkové ornamenty, takže při navazování na místní tkalcovskou tradici není nutno provádět žádnou očišťovací akci, jako tomu bude mnohde na př. ve vyšívce.

Oba druhy zdobení hornáckých tkanin jsou vlastně předstupněm dnešního mechanického strojního tkalcovství. Díváme-li se však na ně s hlediska lidové tvořivosti, vidíme, že hornáčtí tkalci jsou nejzápadnější výspou tohoto druhu vzorového lidového tkalcovství (tkaní nabíráčkem), které je všeobecně rozšířeno u slovenských žen, dále v Polsku, Zakarpatské Ukrajině, záp. částech SSSR, u balkánských Slovanů a Slováků v Bače.

Okolnost, že se tato technika nevyskytuje na lidových textilích v Čechách a na Moravě (vyjímaje Hornácko), přivádí nás k myšlence, že hlavní středisko tohoto vzorového tkaní bylo ve vých. Evropě, odkud se šířilo také k nám.

Technika omezuje do jisté míry tvůrčí fantazii tkalců a tkadlen — proto je charakter jednodušších tkaných ornamentů u všech těchto národů slovenského východu jednotný.

A nyní si položíme otázku: Zajímá naše ženy ruční tkalcovství? Odpověď je jednoznačná — ano. Právě tak jako si žena ve volných chvílích uplete halenku, vyšije límeček, ráda by si utkala šálu, nějaký doplněk svého bytového zařízení, svazáčky v kroužku by utkaly ozdobnou tkaninu pro výzdobu vesnické kulturní jizby nebo klubovny, kdyby k tomu měly potřebné nástroje a ochotné ruce, které by jim základy tkaní vysvětlily. Práce na ručním stavu není namáhavá a je zajímavá. Přibývání utkané látky na válcí vzbuzuje v každém, kdo jednou za stavem seděl a pracoval, příjemný pocit vykonané práce. Materiál ku tkaní není nedostupný. Může to být bavlna, lněná příze, provázky, lýko, vlna, dokonce i zbytky látek se dají na stavu zužitkovati. Přitom ovšem musíme zdůraznit, že tento obor může zůstat pro naše děvčata pouze koníčkem, zábavou, protože při celém našem socialistickém hospodářství nebudeme se vracet k rukodělné výrobě textilií jako pramenu obživy.

Kde a jak sehnati tkalcovské stavy? Téměř v každé škole pro ženská povolání byly k použití malé ruční tkalcovské stavy. Zrušením těchto škol získaly tyto stavy místní národní výbory, které je mají někde přechodně uskladněny a v tom případě cesta jejich poskytnutí pro potřeby osvětového pracovníka nebude jistě obtížná. Kromě toho vyrábějí se ještě u nás tkalcovské stavy malých rozměrů.

Práce na malých ručních stavech se vcelku neliší od záznamu ručního tkalcovství, popsaného na začátku článku, proto ji nebudeme znovu probírat. Z různorodého materiálu, který dnes máme k použití, budou nám vznikat textilie různých kvalit, jež budou určeny k různým účelům. Lýkové tkaniny užijeme jako materiálu na obal na knihy, kabelku, nákupní tašku,

na vršky letní obuvi, úsporné prostírání, menší závěsy, předložky. Z odpadků textilu nastřihaného v proužky si utkáme předložky, polštáře, závěsy, přehozy. Bavlny, příze, vlny použijeme ke zhotovení látky na halenku, dětské šatečky, šátek, šálu a čepici, snad i látku na šaty nebo paletu. Ze silné vlny a konopného provazu vyrobíme potahovou látku, z provázků si utkáme pásek a látku na kabelku či nákupní tašku. Kombinacemi jednotlivých materiálů, vazebných technik a barev docílíme mnoha vkusných tkanin s nejrůznější možností použití.

Budete-li chtít opravdu navazovat na lokální tkalcovské tradice, zajděte do místních muzeí, poptejte se starých žen, nemají-li z mládí uschovány nějaká ručně tkaná plátna či kanafasy. Prohlídka těchto starých látek vám může být inspirací při tvoření nové textilie.

Jitka Staňková